

**BELARUSIYA VƏ UKRAYNADA KİTABXANAÇILIQ
TƏHSİLİNİN İNKİŞAFI
(XARKOV DÖVLƏT VƏ BELARUSIYA DÖVLƏT
MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏT UNİVERSİTETLƏRİNİN
TƏCRÜBƏSİ ƏSASINDA)**

dos. QURBANOV A.İ.

Bakı Dövlət Universiteti

HÜSEYNOVA N.Z.

Bakı Dövlət Universitetinin aspirantı

Məqalədə Belarusiya və Ukraynada kitabxanaçılıq təhsilinin yaranması, formalaşması, inkişafı kimi məsələlər öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda universitetlərdə yaradılmış kitabxanaçılıq fakültəsinin əldə etdiyi nailiyyətlər, aparılan tədqiqatlar araşdırılmışdır.

***Açar sözlər:** ali kitabxanaçılıq təhsili, kitabxana-informasiya xidməti, tədris prosesi*

Yazının ən qədim institutu kimi kitabxanalar, maarif, mədəniyyət, təhsil funksiyalarını yerinə yetirməklə həmişə cəmiyyət həyatında ən əhəmiyyətli yerlərdən birini tutmuş, buna görə də kitabxanaçılıq peşəsi və kitabxanaçılıq sahəsində ali təhsilli mütəxəssislərinin hazırlanması daim xüsusi diqqət tələb etmişdir. O cümlədən Belarusiyada da kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına böyük əhəmiyyət verilmişdir.

Belarusiya Respublikasında kitabxanaçılıq sisteminə 250 milyon nüsxə fondu olan 10 min ictimai və xüsusi kitabxana daxildir. Mədəniyyət Nazirliyinin tərkibində 3.924 kitabxana fəaliyyət göstərir ki, bu kitabxanalara Belarusiya Milli Kitabxanası rəhbərlik edir. Elmi-texniki kitabxana şəbəkəsinə 469, tibbə 180, həmkarlar ittifaqına 240, məktəb kitabxanalarına 3840, hərbi hissələrə 98, aqrar sənaye kompleksinə 80, ali məktəb kitabxanalarına 57, kilsələrə 342, akademik kitabxanalara 12 kitabxana daxildir. Ölkə kitabxanalarında kitabxanaçı mütəxəssislərin sayı təxminən 17 mindən ibarətdir. Bunların 72,5 faizini ali təhsilli kitabxanaçılar təşkil edir. Son illərdə Belarusiya Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində altı ixtisas üzrə 563 mütəxəssis hazırlanmışdır; kitabxanaçı-biblioqraf meneceri; əmtəəşünas kitabxanaçı-biblioqraf; kitabxana informasiya sisteminin avtomatlaşdırılması üzrə kitabxanaçı-biblioqraf; tərcüməçi kitabxanaçı-biblioqraf; müəllim kitabxanaçı-biblioqraf; informasiya ixtisası üzrə kitabxanaçı-biblioqraf.

Belarusiyada kitabxanaçılıq peşəsi hələ XI əsrdə monastr və kitabxanaların tərkibində yaradılmışdı. Kitabxanaçılıq təhsilinin isə əsasının 1944-cü ildə qoyulduğunu güman edilir.

Belarusiya alman-faşist işğalından azad olunduqdan sonra ölkə rəhbərliyi yalnız iqtisadiyyatın inkişafı ilə deyil, ölkənin intellektual, mədəni-mənəvi inkişafı ilə də məşğul olurdu. Bu dövrdə kitabxanaçılıq ixtisası üzrə kadr hazırlamaq ideyası ortaya çıxmışdı. Bunun yerinə yetirilməsi isə Minsk Pedaqoji İnstitutunun (indiki M.Tanka adına Belarusiya Dövlət Pedaqoji Universiteti) kitabxanaşünaslıq kafedrasının, daha sonra isə fakültəsinin yaradılması ilə nəticələndi. Bu kafedranın yaradılması ölkədə kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafında əsas rol oynadı.

Burada bir neçə mərhələni göstərmək olar:

- Ölkədə kitabxanaşünaslıq və ali kitabxanaçılıq təhsilinin ilkin formalaşması və təşkili (1944-1960);
- Bibliografiya kafedrasında ştatda olan müəllimlərin keyfiyyətinin artırılması (1961-1974)
- Belarusiya Mədəniyyət və İncəsənət İnstitutunun alim və müəllimlərinin əsas tərkibinin formalaşdırılması (1975-2003)
- Kitabxanaçılıq fakültəsinin sənəd-informasiya kommunikasiya fakültəsi kimi yenidən qurulması, kitabxanaşünaslıq kafedrasının isə sənəd-informasiya sferasında idarə edilməsi.

Bu mərhələlərin hər birində müəyyən axtarış və nailiyyətlər qeyd olunmuş, o cümlədən ali kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı xarakterizə edilmişdir.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının əsası 1944-cü ildə qoyulmuşdur. Kafedranın formalaşdığı dövrlərdə isə - 1949-1950-ci tədris ilində kafedrada 3 ştatda və 4 əvəzədiçi müəllim çalışırdı. Onlar tərəfindən kafedrada ilk dərslük vəsaitlərindən "Kitabxana kataloqu", "oxucularla iş", "Kitabxana işinin tarixi"ndən istifadə olunurdu.

Kafedranın elmi tədqiqat fəaliyyətinin və kitabxana işinin inkişafı tələbələrin peşəkar hazırlığının səviyyəsinin artımını tələb edirdi. İnstitutun və fakültənin rəhbərliyi kitabxanaşünaslıq kafedrası əsasında iki kafedra yaratmaq qərarına gəldilər. Bunlardan ən əsası bibliografiya kafedrasının yaradılması olmuşdur. Kafedranın elmi tədqiqat fəaliyyəti 1972-ci ildə əsası qoyulan "Bibliografiyaşünaslıq və kitabxanaşünaslıq məsələləri" məcmuəsinin nəşri üçün şərait yaratmışdır.

Kafedranın inkişafının digər müsbət göstəricilərindən biri isə A. M. Qorki adına Minsk Dövlət Pedaqoji İnstitutunun 1975-ci ildə açılmış kitabxanaçılıq fakültəsinin yaradılması iştirak etməsi olmuşdur. Burada yaradılan Kitabxanaşünaslıq kafedrası fakültədə aparıcı kafedra hesab olunmuş, eyni zamanda digər kafedralarla- texniki ədəbiyyat və informatika, daha sonra isə uşaq ədəbiyyatı və uşaqlara kitabxana işi kafedraları ilə sıx əməkdaşlıq edirdi.

Kafedrada kompleks tədqiqatlar aparılırdı: "Belarusda kitabxana işinin inkişafı" (1981 – 1985); "Belarus Respublikasının əhalisinin Kitabxana xidməti" (1986 – 1990); "Millətlərarası münasibətlərin (əlaqələrin) sistemində Kitab və oxuma" (1991 – 1995); " Belarusiyada Kitabxana işi: tarix və müasirlik" (1996 – 2000); "Formalaşma və Belarus Respublikasının kitabxanalarının və onların kadr potensialının informasiya resurslarından istifadə: tarix, müasirlik" (2001 – 2005).

Kafedrada tədqiqatlarının elmi rəhbəri rolunu pedaqoji elmlər namizədi dosent L. A. Demeşko yerinə yetirirdi.

Kitabxanaşünaslıq elmi inkişaf etdikcə elmi işlərin diapazonu genişlənir, kitabxana işi mütəxəssislərinin hazırlığının təkmilləşdirilməsinə kömək edən monoqrafiya, dərslilər və dərs vəsaitləri çap olunurdu.

Kitabxana işinin inkişafı yeni ixtisaslaşmaları tələb edirdi. 1994-cü ildə "Kitabxana işinin marketinqi" ixtisaslaşması yaradılmış, bu ixtisaslaşmanın tələbələri kitabxana işi idarəetmə orqanlarında menecerin funksiyalarının icra edilməsini həyata keçirirdilər;

Bu dövrdə "Bibliografiyaşünaslıq, bibliografiya və belarus dili və ədəbiyyatı", əlavə olaraq "Belarus ədəbiyyatı və dili müəllimliyi" ixtisasları yaradılmışdı. Mütəxəssislər ictimai və məktəb kitabxanalarında işləyir, bəzən də məktəbdə müəllim kimi kitabxana işi ilə məşğul olurdular.

Kafedranın inkişafında ən çox diqqət tədris-metodik materiallarının hazırlığına ayrılmışdı: "Kitabxana xidməti" dərslisinin 3-cü hissəsi də bu dövrdə dərc edilmişdi.

Kafedra həmçinin xarici əməkdaşlarla müqavilə imzalayır, onlarla sıx əlaqədə olurdu. Bunlardan Polşa, Bolqarıstan universitetlərini, Ştutqartın ali kitabxanaçılıq və informasiya məktəbini, Dağıstan Universiteti və Niderlandın ali təhsil müəssisələrini göstərmək olar.

2003-cü ildən etibarən isə fakültənin yenidən təşkil edilməsi üçün bir sıra işlər görülməyə başlanmışdır. Kitabxanaşünaslıq kafedrasının adı sənəd-informasiya sferasının idarə edilməsi kimi dəyişdirilmişdir. Kafedraya pedaqoji elmlər namizədi, dosent S.V. Zıqmantoviç rəhbərlik edirdi. Kafedrada 9 müəllim, o cümlədən 2 professor, 6 dosent çalışırdı.

Kafedranın müəllimləri tədris prosesinin tədris-metodik təminatına, yeni pedaqoji və informasiya texnologiyalarını tədris prosesinə tətbiq etməyə çox diqqət ayırırlar.

2008 – 2009-cu ildə elmi praktik-dərslilər olan "Belarusiya Respublikası kitabxanalarının fəaliyyətinin hüquqi təminatı" "Məktəb kitabxanalarının idarə edilməsi" "Yeni informasiya mühitində kitabxanaların kadr resurslarının formalaşması" çap olunmuşdur.

"Kitabxanalar tərəfindən bibliografik məhsulun hazırlığı" "Kitabxana münasibətləri", "Kitabxana sosionomiyası", "Kitabxana fayndreyzinqi",

"Kitabxana və ekologiya: yeniyetmələrin tərbiyəsi məsələləri" kimi dərslərlər isə çapa hazırlanmışdır.

Fakültənin müəllimləri müxtəlif ölkələrin kitabxanalarıyla fəal əməkdaşlıq edirlər. Əməkdaşlıq prinsipləri kitabxana işinin yüksək ixtisaslı mütəxəssislərinin hazırlığında tədris prosesində, o cümlədən kitabxana kadrlarının ixtisasının artırılmasında böyük rol oynayır.

Kitabxana mütəxəssislərinin hazırlığı 2008-ci ildən yeni maarifləndirici standartlar əsasında həyata keçirilir, hansı ki, kitabxana mütəxəssislərinin dördillik təhsil müddətini nəzərdə tutur,

Fakültədə tələbələrin sayı 1.356 təşkil edir. Burada elmi işlə məşğul olan tələbələrə daha çox üstünlük verilir ki, bu da ümumi tələbələrin sayının 70 faizini təşkil edir.

Öz 75-illik fəaliyyətində fakültə əhəmiyyətli nailiyyətlər əldə etmişdir: bu dövr ərzində elmi-pedaqoji, mədəni-maarifçilik mərkəzi kimi inkişaf etmiş, kitabxana-informasiya işi üzrə yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasında yaxından iştirak etmişdir.

Belarusiyada olduğu kimi Ukraynada da kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı böyük əhəmiyyət daşıyır.

Ukraynanın Xarkov Universitetində yaradılmış kitabxanaşünaslıq və informatika fakültəsi ali kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafında böyük rol oynayır. 1927-ci ildə yaradılmış fakültənin tarixi D.İ.Baqaley, K.İ.Rubinskiy, L.B.Xavkina, N.Y.Frideva kimi görkəmli şəxsiyyətlərin fəaliyyətləri ilə bağlıdır. 2007-ci ildə Xarkov Universitetinin kitabxanaçılıq bölməsinin yaradılmasının 80 illiyi təntənəli şəkildə qeyd edilmişdir.

Hazırda kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin inkişaf konsepsiyasına və kitabxanaçı kadrlarının hazırlanması, yenilənməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində 3 pilləli təhsil sistemi tətbiq edilməkdədir.

- kitabxanaşünaslıq və informasiya fəaliyyəti;
- bibliografiyaşünaslıq və informasiya fəaliyyəti;
- bibliografiya, kitabşünaslıq, kitab nəşrinin fəaliyyəti.

Kitabxanaşünaslıq və informasiya fakültəsinin inkişaf konsepsiyasını Ukraynanın bir sıra qanunları özündə əks etdirir: "Ali təhsil haqqında", "İnformasiyalaşdırmanın milli proqramı", "Kitabxanalar və Kitabxana işi haqqında", "Ukrayna mədəniyyətinin qanunvericiliyi haqqında", "Xarkov Dövlət Akademiyasının mədəniyyət konsepsiyasının inkişafı" və s.

Fakültədə elmi-tədqiqat işinin əsas prioritet istiqaməti fakültənin müəllim və tələbələrinin kitabxana-informasiya fəaliyyəti və təhsili təşkil edir. Elmi araşdırmaların mövzusunun və onun əsas istiqamətlərinin aktualaşdırılması aşağıdakı kafedra problemlərinin hazırlanması çərçivəsində həyata keçirilir.

- Kitabxana sosial institut kimi; tarix, müasirlik, inkişaf;

- Ukrayna bibliografiyası tədqiqat və tədris obyektinə kimi.
- Kitabxana fondu və informasiya axtarış sistemi; tarix, nəzəriyyə, təşkilat;
- Avtomatlaşdırılmış kitabxana sistemi və şəbəkəsi;
- Kitabxana ölkəşünaslığı: nəzəri-metodoloji aspekt;
- Kitabşünaslıq, çapın statistikasını: müasir vəziyyət və inkişafın perspektivləri.

Elmi-tədqiqat fəaliyyətinin daha da inkişafı üçün, informasiya mübadiləsi, peşəkar bacarığın artması kimi aşağıdakı tədbirlər planlaşdırılır:

- Ukraynanın və xarici ölkələrin informasiya mərkəzləriylə, kitabxanalarla birgə elmi araşdırmaların layihələrinin hazırlanması;
- "XDAK Xəbərləri adlı elmi məcmuənin nəşri ("Kitabxanaşünaslıq", "Sənədləşmə", "Kitabxana-informasiya təhsili" bölmələrinin yaranması (1998-ci ildən);
- 1998-ci ildən daim qüvvədə olan "Sosial kommunikasiyalar: informasiya sahəsində inkişaf" adlı illik Beynəlxalq konfransın təşkili;
- "Kitabxanaşünaslığın və XDAK informatikasını fakültəsinin inkişafının tarixi", "Fakültənin müəllimlərinin Biblioqrafik lüğəti" "Kim var kim" fakültə müəllimlərinin əsərlərinin Biblioqrafik göstəricisi"; monoqrafiyasını nəşrə hazırlamaq.

Əsas tədbirlərdən biri isə fakültə çərçivəsində problem laboratoriyası və kitabxanaları, tələbələrin sərbəst işinə yardım məqsədilə ən yeni multimedia və Internet-tehnologiyalarla təchiz edilən elektron kitabxanaları yaratmaqdır.

Təşkilat strukturunun və idarə sisteminin təkmilləşdirilməsi

Fakültənin inkişafı və fəaliyyəti onun təşkilat strukturunun və idarə sisteminin optimallaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Bu məqsədlə planlaşdırılır:

- "Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi" kafedrasının yaradılması;
- XDAK tərkibində fəaliyyət göstərəcək olan Kitabxanaşünaslıq və informatika ali məktəbinin yaradılması;
- kitabxana-bibliografiya və informasiya fəaliyyətinin və təhsilinin inkişaf tendensiyalarının tədqiqatı üzrə problem laboratoriyaların yaradılması;
- multimedia mərkəzinin və elektron tədris kitabxanasının yaradılması;
- tələbə özünüidarəsi sisteminin sonrakı inkişafı.

ƏDƏBİYYAT

1. А.А.Соляник. Высшее библиотечное образование на Украине //Вестник Томского государственного университета.- Культурология и искусствоведение\№ 1 (17) / 2015

2. Шышкін У. А. Бібліятэкі Беларусі / У. А. Шышкін // Белорусская культура сёння. — Мн., 2007. — С. 58–59.
3. Минченя Т. Н. Белоруссия: Национальная библиотека / Т. Н. Минченя // Библиотечная энциклопедия. Москва: Пашков дом, 2007. — С.82–84.
4. www.library.ru
5. www.unkniga.ru

РАЗВИТИЕ БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ И УКРАИНЕ

(По опыту университета)

КУРБАНОВ А.И., ГУСЕЙНОВА Н.З.

РЕЗЮМЕ

В статье нашли свои отражение такие вопросы как , формирования и развития библиотечного образования Белоруссии и Украины . В то же время изучены успехи и проведенные исследования библиотечного факультета созданных в университетах.

Ключевые слова: *высшее библиотечное образование, библиотечно-информационное обслуживание, учебный процесс.*

THE DEVELOPMENT OF LIBRARY EDUCATION IN BELARUS AND UKRAINE

(Based on the experience of the university)

QURBANOV A.I, HUSEYNOVA N.Z.

SUMMARY

The article reflected issues such as the formation and development of the library education of Belarus and Ukraine. At the same time it had been studied all the successes and researches of library faculties of different universities.

Key words: *high library education, library and information service, educational process*